

safety in educational establishments. Theory and practice]. Moscow: Ayris-Press, 192.

9. Chesnokov, N. A. (2007). Mesto i rol pedagogicheskoy bezopasnosti obrazovatelnykh sistem gosudarstva [Place and role of state educational systems safety]. Sotsiologiya obrazovaniya, 11, 32–44.

10. Petrov, S. V. (2006). Obespechenie bezopasnosti obrazovatel'nogo uchrezhdeniya [Ensuring of the safety educational establishment]. Moscow. NTS ENAS, 248.

11. Shevchenko, L. S. (2009). Osvitnia bezpeka Ukrainy v umovakh hlobalizatsii [Educational safety of Ukraine in the context of globalization]. Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu im. Lesi Ukrainky, 4, 291–296.

12. Gayazova, L. A. (2013). Postroenie modeli bezopasnosti shkolnoy sredy v sotsialno-psikhologicheskikh issledovaniyakh [Modeling of a safe school environment in socio-psychological researches]. Izvestiya Rossiyskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta im. A. I. Gertsena, 158, 48–55.

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук, професор Сікорський П. І.
Дата надходження рукопису 14.08.2015*

Нечипор Наталія Миронівна, молодший науковий співробітник, Навчально-науковий центр мовної підготовки, Академія сухопутних військ ім. гетьмана Петра Сагайдачного, вул. Героїв Майдану, 32, м. Львів, Україна, 79012

E-mail: nataliyamobile333@gmail.com

УДК 378.147:372.4

DOI: 10.15587/2313-8416.2015.50607

ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМУНІКАТИВНО-СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

© М. П. Оліяр

У статті розкрито значення лінгвістичних досліджень для формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів. Здійснено порівняння змісту термінів «комунікація» і «спілкування». З'ясовано сутність основних комунікативних понять. Запропоновано авторське трактування комунікативної стратегії, комунікативної тактики, розкрито їх структуру. Визначено основні принципи навчання студентів стратегічного планування комунікативної взаємодії

Ключові слова: майбутній учитель початкових класів, комунікативно-стратегічна компетентність, комунікативна стратегія, комунікативна тактика

The article highlights the importance of linguistic studies for the formation of communicative and strategic competence of future elementary school teachers. It also compares the content of different communication terms. The article clarifies the essence of basic communication concepts. The author's interpretation of communicative strategies and communication tactics is provided, and their structure is described. The basic principles of teaching students the strategic planning of communicative interaction are provided

Keywords: future elementary school teachers, communicative and strategic competence, communicative strategy, communicative tactics

1. Вступ

Реформування вітчизняної професійної освіти передбачає кардинальну зміну її змісту в напрямі реалізації компетентнісного підходу. Сучасний тип професійної освіти орієнтований не на раціонально-просвітницьку парадигму, а на поглиблення гуманістично-культурологічного розвитку особистості майбутнього фахівця, здатного до відкритості, плюралізму, співтворчості і кооперації, з високим рівнем інформаційної та діалогової культури. Це означає, що сучасна освіта стає комунікативною за своєю сутністю, а комунікативний підхід, поряд з компетентнісним, є одним з універсальних тенденцій, яка синтезує всі пріоритетні бачення шляхів розвитку сучасної системи освіти.

В умовах інтеграції України до європейської і світової освітньої системи значно підвищуються вимоги до комунікативної підготовки майбутніх

фахівців, їхньої здатності до активної комунікативної взаємодії в професійному середовищі. Спілкування є провідним видом діяльності педагогів, у тому числі вчителів початкових класів. Їхня комунікативна компетентність, насамперед її стратегічна (діяльнісна) складова – не лише важлива ознака професіоналізму і педагогічної майстерності, але й основа для формування відповідних умінь у молодших школярів.

2. Постановка проблеми

Незважаючи на актуальність проблеми формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів, чимало її аспектів досі залишаються нез'ясованими. Наукове підґрунтя вирішення проблеми становлять дослідження низки наукових галузей, серед яких провідне місце займає комунікативна лінгвістика. Однак у

трактуванні багатьох комунікативних понять між ученими досі не існує єдності. Тому виникає потреба поточнити категоріальний апарат започаткованого дослідження.

3. Аналіз останніх досліджень

Сутність спілкування та його сторони аналізує у своїх працях Г. Андреева [1]. Наукове визначення дискурсу подає Н. Арутюнова [2]. Комунікативні жанри виділяє та аналізує М. Бахтін [3]. З погляду комунікативної лінгвістики розглядає поняття «комунікація», «спілкування», «дискурс» Ф. Бацевич [4, 5].

Вагомий внесок у вивчення проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх педагогів здійснили такі вітчизняні та зарубіжні учені, як Н. Бібік, А. Богуш, Ю. Ємельянов, Ю. Жуков, І. Зимня, В. Кан-Калик, Н. Кічук, Н. Кузьміна, О. Леонтєва, А. Маркова, Л. Мітіна, Л. Петровська, Т. Симоненко, О. Семенов, Ю. Федоренко та ін. Комунікативний підхід у навчанні мови обґрунтований Н. Бабич, В. Мельничайком, Л. Паламар, М. Пентилюк, Г. Шелеховою та ін.). Проблема педагогічного спілкування була предметом дослідження А. Богуш, Н. Головань, І. Зимньої, С. Кондратьєвої, О. Леонтєва, Н. Кузьміної, А. Маркової, В. Кан-Калика, В. Рижова та ін. Комунікативні процеси в професійній підготовці майбутніх учителів досліджували Г. Андреева, В. Казміренко, Ю. Косенко, С. Максименко, Я. Шкурко, Г. Юркевич та ін. Проблему навчально-педагогічного дискурсу, взаємозв'язку дискурсу і тексту, жанрів, стратегій і тактик педагогічного дискурсу розглядали О. Іссерс, В. Єфремов, А. Душак, В. Карасик, І. Ковтунова, І. Колегаєва, С. Нікітіна, Т. Радзівська, Ю. Романенко, Л. Скуратівський, Л. Фарішев та ін. Однак проблема формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів залишається малодослідженою.

4. Мета статті

Окреслити основні лінгвістичні підходи до характеристики комунікативних понять як основи формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

5. Досягнення комунікативної лінгвістики закладають основи формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів

Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується переходом від досліджень тексту до досліджень дискурсу, необхідних для опису явища комунікації. Таке спрямування у вивченні мовних явищ у їх процесуальному вигляді дозволяє використовувати напрацювання з теорії дискурсу в лінгводидактиці з метою розвитку вмінь практичного використання мови, у тому числі формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів, що передбачає оволодіння комунікативними стратегіями і тактиками педагогічного дискурсу.

Комунікація – «один із модусів існування явищ мови (поряд із мовою і мовленням); смисловий

та ідеально-змістовий аспект соціальної взаємодії, спілкування; складова спілкування поряд з перцепцією та інтеракцією; складний, символічний, особистісний, трансакційний, часто неусвідомлюваний процес обміну знаками, під час якого транслюється певна інформація зовнішнього або внутрішнього характеру, а також демонструються статусні ролі, в яких перебувають учасники спілкування стосовно один одного. У широкому розумінні комунікація має місце завжди, коли певній поведінці або її результату приписується певне значення і вони сприймаються як знаки або символи. У вузькому розумінні – спілкування за допомогою мовних і/або паралінгвістичних і невербальних засобів з метою передачі інформації [5]. У педагогічній діяльності комунікація є професійно значущою, оскільки супроводжує всі види роботи педагога, а тому комунікативні вміння студентів педагогічних ВНЗ є нормативно обов'язковими.

У науковій літературі спостерігається близькість трактування понять «спілкування» та «комунікація» (комунікативна діяльність). Найбільш глибоко сутність педагогічного спілкування розкрив В. Кан-Калик як систему взаємодії педагога та учнів з метою обміну інформацією, пізнання особистості, виховного впливу, організації взаємостосунків між педагогом та учнями за допомогою комунікативних засобів. За висновками вченого, спілкування дає змогу встановлювати та підтримувати психологічних контакт з учнями, формувати позитивну мотивацію учіння, здійснювати виховний вплив на школярів, налагоджувати міжособистісні стосунки в учнівському колективі, враховувати індивідуальні особливості дітей, стимулювати їхню самоосвіту та самовиховання, становлення особистісних якостей тощо [6].

У найбільш узагальненому вигляді спілкування виконує такі три основні групи функцій: інформаційно-комунікативну (включає все, що стосується передавання та сприймання інформації, а також створення нової інформації); регулятивно-комунікативну (функція впливу суб'єктів спілкування один на одного, регуляція їхньої поведінки); афективно-комунікативну (відноситься до емоційної сфери особистості, її ставлення до подій і явищ довкілля).

У процесі спілкування виділяють такі етапи:

1. Виникнення потреби в спілкуванні, що спонукає людину вступити в контакт з іншими людьми.
2. Орієнтування в цілях спілкування.
3. Орієнтування в ситуації спілкування.
4. Орієнтування в особистості співбесідника.
5. Планування змісту повідомлення.
6. Вибір засобів спілкування.
7. Сприйняття та оцінка реакції співрозмовника, контроль ефективності спілкування на основі встановлення зворотного зв'язку.

Комунікація часто трактується як процес обміну інформацією (фактами, ідеями, поглядами, емоціями тощо) між двома або більше особами, спілкування за допомогою вербальних і невербальних засобів із метою передавання та одержання інформації. Таким чином, комунікація пояснюється через поняття спілкування і трактується як ширша наукова

категорія. Натомість відомий психолог Г. Андреса, навпаки, визнає спілкування більш широким поняттям, оскільки суспільні та особистісні відносини реалізуються через три взаємопов'язані його сторони: комунікативну, інтерактивну та перцептивну [1]. Подібних поглядів дотримуються Т. Астафурова, Т. Дрідзе, М. Каган, С. Самігін, Г. Бороздіна та ін., які вважають ці поняття відносно рівнозначними. Наріжним в аналізі комунікації та спілкування є те, що обидва явища трактуються як діяльнісні (Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонтьєв, М. Лісіна, Б. Ломов, С. Рубінштейн та ін.). Якщо ж говорити про педагогічну діяльність, то поза комунікативною взаємодією, діалогом і співпрацею на гуманістичних принципах вона взагалі не мислиться.

Саме тому відомий дослідник психологічних засад комунікативної підготовки педагогів В. Рижов зазначає, що в сучасних умовах модель формування професійних комунікативних якостей має базуватися на таких постулатах: комунікативний характер педагогічної діяльності, центральною основою якої є спілкування; спілкування як діяльність має соціальний і діалогічний характер, тобто є спільною діяльністю всіх учасників педагогічного процесу, а не способом впливу педагога на об'єкт виховання; педагог є учасником комунікативної взаємодії на засадах співробітництва і партнерства [7].

Учені (К. Келлерманн, О. Іссерс) підкреслюють, що вся комунікація є стратегічною, оскільки люди не спілкуються без цілі, а ціль передбачає досягнення певного результату. Відповідно до цілей комунікації здійснюється структурування мовленнєвих засобів. По-друге, стратегічність комунікації зумовлюється постійною дією на неї двох факторів – соціального сприйняття та ефективності. По-третє, в процесі комунікації постійно відбувається адаптація до умов спілкування. Однак це не означає, що комунікація завжди є усвідомленою та успішною, оскільки ознаки стратегії можна виявити і в комунікативних помилках [8, 9].

Базовою категорією комунікації є дискурс. Зміст поняття «дискурс», місце дискурсу в процесі формування умінь мовленнєвого спілкування вивчали А. Арутюнова, Ф. Бацевич, М. Бісімалієва, А. Загнітко, П. Зернецький, Ю. Караулов, В. Красних, Є. Кубрякова, К. Кусько, М. Макарова, О. Селіванова, К. Серажим, К. Седов, Ю. Степанов, В. Чернявська, І. Шевченко, І. Штерн та ін. Найважливішими положеннями щодо дискурсу є наступні: статична модель мови, побудована на основі тексту, є занадто простою і не відповідає її природі; динамічна модель мови має базуватися на комунікації, тобто спільній діяльності людей, які намагаються висловити свої почуття, обмінятися думками, ідеями, досвідом або вплинути одне на одного; спілкування відбувається в комунікативних ситуаціях, котрі повинні розглядатися у культурному контексті; головна роль у комунікативній ситуації належить людям, а не засобам спілкування [10].

Представники комунікативної лінгвістики трактують дискурс із двох головних позицій: 1. Дискурс

як «текст, занурений у життя» [2], тобто соціально спрямоване мовлення з певними граматичними, лексичними, семантичними особливостями; 2. Дискурс як тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, внутрішню, паралінгвальну), відбувається в межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників спілкування, являє собою синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психологічних та ін.) чинників, залежних від тематики спілкування, і має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів [4].

Точкою відліку, з якої починається дискурс, є комунікативна ситуація – «динамічна система взаємодіючих конкретних чинників об'єктивного і суб'єктивного плану (включаючи мовлення), які залучають людину до мовної комунікації і визначають її мовленнєву поведінку в межах одного акту спілкування як у ролі мовця, так і в ролі слухача» [11]. Ситуація репрезентує знання учасника, які залежать від його особистого досвіду комунікації, а також зумовлює комунікативну адекватність, зв'язність та інтерпретацію дискурсу.

Значний інтерес дослідників викликають проблеми педагогічного (навчально-педагогічного) дискурсу (А. Габідулліна, Т. Єжова, В. Карасик, М. Олешков, Ю. Щербініна та ін.). Педагогічний дискурс, на думку Т. Єжової, – це динамічна система ціннісно-сислової комунікації суб'єктів навчального процесу, що об'єктивно існує та функціонує в освітньому середовищі вишів. Складниками цієї системи є учасники дискурсу, педагогічні цілі, цінності та змістовий компонент, що забезпечує надбання суб'єктами навчання випереджувального досвіду в проектуванні та оцінці будь-якого педагогічного або соціального явища [12].

А. Габідулліна вживає термін «навчально-педагогічний дискурс» і визначає це поняття як цілісну соціально-комунікативну подію в сфері організованого навчання, сутність якої полягає у взаємодії вчителя та учня, що відбувається в межах певної навчально-педагогічної ситуації за допомогою текстів та інших знакових комплексів [13].

Отже, дискурс є складним комунікативним явищем, у межах якого здійснюється інтеракція з певною комунікативною метою, внаслідок чого виокремлюються певні комунікативні жанри як «відносно стійкі тематичні, композиційні й стилістичні типи висловлювань», засоби організації мовлення [3].

Комунікативна взаємодія не зводиться лише до передання, сприймання та розуміння інформації, оскільки завжди відбувається у певній комунікативній ситуації, занурена в контекст. Тому в більшості випадків безпосереднє і пряме вираження намірів мовця неможливе або небажане, а мета спілкування переважно не збігається з комунікативною. У зв'язку з цим виникає необхідність використання різноманітних мовленнєвих стратегій, які дають змогу одержати бажаний результат, не наштовхуючись на опір співрозмовника [14]. У кожній мові

сформована своя система комунікативних стратегій і тактик.

Поняття «стратегія» запозичене з військової сфери, де визначається як мистецтво керівництва чи планування, що переслідує далекоглядні цілі. Зарубіжні вчені, здійснюючи спроби класифікації стратегій, які використовуються під час вивчення іноземної мови, виділили:

1) навчальні стратегії як шляхи оволодіння різними аспектами мови;

2) власне комунікативні стратегії, покликані компенсувати нестачу лексичних чи граматичних знань з іноземної мови;

3) соціальні стратегії, пов'язані зі створенням можливостей для використання навчальних та комунікативних стратегій [15, 16].

У Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти навчальні стратегії розглядаються як більш широке поняття, а саме засіб оволодіння мовою в цілому, тоді як комунікативні стратегії спрямовані на подолання проблем у процесі спілкування [17].

У лінгвістиці активне використання понять «комунікативні стратегії» та «комунікативні тактики» розпочалося з середини 80-х років ХХ ст. у зв'язку з розвитком прагматичного підходу до аналізуючих явищ. Однак у сучасній науці досі не склалося єдиного трактування поняття «комунікативна стратегія», хоча цю проблему розглядало чимало вчених (О. Іссерс, О. Романов, І. Борисова, І. Труфанова, Є. Ключев, В. Костомаров, О. Паршина, Я. Ритникова та ін.).

Комунікативна тактика як одна або кілька дій, що дають змогу реалізувати стратегію, є динамічною структурою, вона зумовлює гнучкість стратегії і забезпечує оперативне реагування на ситуацію. Мовні засоби реалізації комунікативних стратегій і тактик цілеспрямовано добираються мовцем як ініціатором спілкування відповідно до мети, стилістичного спрямування, характеру адресата, комунікативної ситуації таким чином, щоб вони максимально точно виразили його інтенцію.

На основі здійсненого аналізу наукових підходів до визначення змісту комунікативних стратегій і тактик комунікативну стратегію можна схарактеризувати як динамічний аспект педагогічного дискурсу, що складається з сукупності запланованих мовцем і реалізованих у процесі комунікативної взаємодії тактик, спрямованих на досягнення комунікативної мети. Комунікативну тактику визначаємо як одну або кілька мовленнєвих дій, що спрямовані на реалізацію певного етапу комунікативної стратегії, зумовлюють її гнучкість та забезпечують оперативне реагування на комунікативну ситуацію.

Структуру комунікативної стратегії розглядаємо як складне утворення, що включає такі етапи: аналіз комунікативної ситуації (умови, предмет комунікації, особливості комунікантів, оточення тощо) – загальна мета комунікації – визначення конкретних завдань комунікативної взаємодії – вибір жанру педагогічного дискурсу та комунікативного сти-

лю – визначення змісту та обсягу інформації – встановлення співвідношення інформації зі станом свідомості співрозмовників і чинником емпатії – визначення видів комунікативних тактик – добір вербальних та невербальних засобів – реалізація тактик – досягнення мети – рефлексія – корекція досвіду комунікативної взаємодії.

Структура комунікативної тактики, встановлена на основі проведеного аналізу наукових джерел, включає: тип комунікативної стратегії – аналіз особливостей майбутньої комунікативної події – аналіз досвіду реалізації обраного типу комунікативної стратегії – вибір комунікативної тактики – визначення умов успішності обраної тактики – врахування можливих перлокутивних ефектів – визначення послідовності комунікативних кроків – вибір мовних ресурсів – реалізація обраної тактики – рефлексія – корекція досвіду комунікативної взаємодії.

6. Апробація результатів дослідження

Впровадження у практику професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів основних теоретичних положень дослідження здійснювалося в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», а також у ході проведення науково-методичного семінару для викладачів лінгвістичних та педагогічних дисциплін початкової освіти, під час участі автора дослідження у наукових конференціях всеукраїнського та міжнародного рівня. Зокрема, в навчальний процес впроваджувалися такі принципи навчання студентів стратегічного планування комунікативної взаємодії (за О. Іссерс) [9]:

1. Принцип навчання на основі моделювання комунікативних ситуацій. Найбільший інтерес становлять ситуації з ускладненими параметрами, які передбачають відхід від стереотипних рішень. Подібно до сценаріїв і фреймів ситуація повинна оновлюватися, допускаючи існування перемінних категорій.

2. Принцип використання прототипічного підходу в формуванні комунікативних знань. Оскільки процес педагогічної комунікації переважно вимагає невідкладної реакції вчителя, у його свідомості повинен бути репертуар знань, засвоєних таким чином, щоб доступ до них був нескладним. Це може бути низка однотипних комунікативних явищ, що характеризуються ознаками, які більшою чи меншою мірою близькі до зразка, еталону цієї категорії явищ. Такими еталонами, наприклад, є стратегії ввічливості, що відповідають нормам поведінки в певних комунікативних ситуаціях і мають схематичний характер.

3. Принцип фреймування та рефреймування. У навчанні студентів можна використовувати їхній індивідуальний досвід спілкування, однак він є незначним, а тому в лінгводидактичних цілях необхідне його суттєве збагачення за допомогою фреймування. Фрейм є структурою, яка репрезентує стереотипні ситуації у свідомості людини і призначена

для ідентифікації нової ситуації, що ґрунтується на такому стереотипному шаблоні. Таким чином, пропонується здійснювати навчання стратегічної мовленнєвої поведінки шляхом переходу від конкретної ситуації до відомої моделі (фрейма) і навпаки. Отже, методика навчання повинна охопити якомога ширший набір однотипних ситуацій з окремими змінними параметрами.

4. Принцип ритуалізації мовленнєвої поведінки, що дає можливість реалізувати стратегічний підхід у стандартних умовах. Наприклад, для тактик можна добирати назви, подібно до дидактичних правил, які студентам легко буде запам'ятати. Основою можуть слугувати певні норми, цінності, настанови, умовності, які стосуються ситуації або учасників спілкування.

5. Принцип навчання на «негативному» мовленнєвому матеріалі. Завдання методики полягає в тому, щоб навчити усвідомлювати альтернативні мовленнєві дії на основі розмежування основних та додаткових цілей комунікації. Негативний досвід спілкування найбільш переконливо демонструє невідповідність між ціллю і результатом.

6. Принцип ретроспективного осмислення мовленнєвої взаємодії. Таке осмислення корисне для набуття комунікативного досвіду.

7. Висновки

Таким чином, аналіз лінгвістичних засад формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів дав можливість виявити проблемні питання в трактуванні таких базових понять, як «комунікація», «спілкування», «комунікативна стратегія», «комунікативна тактика», запропонувати авторське бачення структури комунікативної стратегії і тактики, визначити принципи стратегічного планування педагогічної комунікації. Це дозволило деталізувати процес проектування стратегій і тактик комунікативної взаємодії майбутніх педагогів, розробити модель формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів, визначити умови її реалізації.

Література

1. Андреева, Г. М. Социальная психология [Текст] / Г. М. Андреева. – М.: Издательство Московского университета, 1980. – 416 с.
2. Арутюнова, Н. Д. Дискурс [Текст] / Н. Д. Арутюнова. – Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – 685 с.
3. Бахтин, М. М. Проблема речевых жанров [Текст] / М. М. Бахтин. – Эстетика словесного творчества. – М.: «Искусство», 1986. – С. 240–296.
4. Бацевич, Ф. С. Основы комунікативної лінгвістики [Текст]: підручник / Ф. С. Бацевич. – К.: Академія, 2004. – 344 с.
5. Бацевич, Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації [Текст] / Ф. С. Бацевич. – К.: Довіра, 2007. – 205 с.
6. Кан-Калик, В. О. Педагогическое общение как предмет теоретического и прикладного исследования [Текст] / В. О. Кан-Калик // Вопросы психологии. – 1985. – № 4. – С. 9–16.
7. Рыжов, В. В. Психологические основы коммуникативной подготовки [Текст]: автореф. дис.... д-ра псих. наук / В. В. Рыжов. – Новосибирск, 1995. – 35 с.

8. Kellermann, K. Communication: Inherently strategic and primarily automatic [Text] / K. Kellermann // Communication Monographs. – 1992. – Vol. 59, Issue 3. – P. 288–300. doi: 10.1080/03637759209376270

9. Иссерс, О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи [Текст] / О. С. Иссерс. – Омск, 1999. – 288 с.

10. Карасик В. И. Этнокультурные типы институционального дискурса [Текст]: сб. обзоров / В. И. Карасик. – Этнокультурная специфика речевой деятельности. – М.: ИНИОН РАН, 2000. – С. 37–64.

11. Скалкин, В. Л. Основы обучения устной иноязычной речи [Текст] / В. Л. Скалкин. – М.: Русский язык, 1981. – 248 с.

12. Ежова, Т. В. Педагогический дискурс и его проектирование [Электронный ресурс] / Т. В. Ежова // Интернет-журнал «Эйдос». – 2007. – Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2007/0930-5.htm>

13. Габидулліна, А. Р. Навчально-педагогічний дискурс: категоріальна структура та жанрова своєрідність [Текст]: автореф. дис. д-ра філол. наук / А. Р. Габидулліна. – К., 2009. – 31 с.

14. Тарасова, И. П. Речевое общение, толкуемое с юмором, но всерьёз [Текст] / И. П. Тарасова. – М.: Высшая школа, 1992. – 174 с.

15. Rubin, J. Study of cognitive processes in second language learning [Text] / J. Rubin // Applied Linguistics. – 1981. – Vol. 2, Issue 2. – P. 117–131. doi: 10.1093/applin/2.2.117

16. Wenden, A. L. Learner strategies for learner autonomy [Text] / A. L. Wenden. – London: Prentice-Hall International, 1991. – 299 p.

17. Николаева, С. Ю. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання [Текст] / С. Ю. Николаева. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.

References

1. Andreeva, G. M. (1980). Social'naja psihologija. Moscow: Izdatelstvo Moskovskogo universiteta, 416.
2. Arutjunova, N. D. (1990). Diskurs. Lingvisticheskij jenciklopedicheskij slovar'. Moscow: Sov. jenciklopedija, 685.
3. Bahtin, M. M. (1986). Problema rechevyh zhanrov. Jestetika slovesnogo tvorcestva. Moscow: «Iskusstvo», 240–296.
4. Bacevych, F. S. (2004). Osnovy komunikativnoi lingvistyky. Kyiv: Akademija, 344.
5. Bacevych, F. S. (2007). Slovyk terminiv mizhkul'turnoi komunikacii. Kyiv: Dovira, 205.
6. Kan-Kalik, V. O. (1985). Pedagogicheskoe obshhenie kak predmet teoreticheskogo i prikladnogo issledovaniya. Voprosy psihologii, 4, 9–16.
7. Ryzhov, V. V. (1995). Psihologicheskie osnovy kommunikativnoj pidgotovki. Novosibirsk, 35.
8. Kellermann, K. (1992). Communication: Inherently strategic and primarily automatic. Communication Monographs, 59 (3), 288–300. doi: 10.1080/03637759209376270
9. Issers, O. S. (1999). Kommunikativnye strategii i taktiki russkoj rechi. Omsk, 288.
10. Karasik V. I. (2000). Jetnokul'turnye typy institucional'nogo diskursa. Jetnokul'turnaja specifika rechevoj dejatel'nosti: Sb. obzorov. Moscow: INION RAN, 37–64.
11. Skalkin, V. L. (1981). Osnovy obuchenija ustnoj inozazychnoj rechi. Moscow: Russkij jazyk, 248.
12. Ezhova, T. V. (2007). Pedagogicheskij diskurs i egoproektirovanie. Internet-zhurnal «Jeidos». Available at: <http://www.eidos.ru/journal/2007/0930-5.htm>
13. Gabidullina, A. R. (2009). Navchal'no-pedagogichnyj diskurs: kategorial'na struktura ta zhanrova. Kyiv, 31.

14. Tarasova, I. P. (1992). Rechevoe obshhenie, tolkue-moe s jumorom, no vsjer'joz. Moscow: Vysshaja shkola, 174.
15. Rubin, J. (1981). Study of Cognitive Processes in Second Language Learning. Applied Linguistics, 2 (2), 117–131. doi: 10.1093/applin/2.2.117

16. Wenden, A. L. (1991). Learner strategies for learner autonomy. London: Prentice-Hall International, 299.
17. Nikolajeva, S. Ju. (2003). Zagal'nojevropejs'ki Rekomendacii' z movnoi' osvity: vuvchennja, vykladannja, ocinjuvannja. Kyiv: Lenvit, 273.

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук, професор Завгородня Т. К.
Дата надходження рукопису 18.08.2015*

Оліяр Марія Петрівна, кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра теорії та методики початкової освіти, Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна, 76018
E-mail: mariya_oliyar@mail.ru

УДК 377.3:001

DOI: 10.15587/2313-8416.2015.50771

МЕТОДИКА СТВОРЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ КЕЙСІВ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

© Т. М. Пащенко

В статті викладено методичні засади створення навчальних кейсів для підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних закладах будівельного профілю. Розглянуто основні компоненти застосування кейс-методу як особистісно-розвивальної педагогічної технології. Проаналізовано типи кейсів, джерела інформації для їх створення. Наведено дії викладача по їх створенню

Ключові слова: кейс-метод, навчання, технологічна схема створення кейсу, компоненти застосування педагогічної технології

In the article methodical principles of creation of educational case are expounded for preparation of future skilled workers in vocational establishments of building profile. The basic components of application of case-method are considered, as personality-developing pedagogical technology. The types of case, information generator reanalyzed for their creation. Actions over of teacher on their creation are given

Keywords: case-method, education, flow sheet of case creation, components of use of educational technology

1. Вступ

В теперішній час збільшився обсяг інформації настільки, що донести її звичайними традиційними методами навчання дуже важко. І тому виникла необхідність у реформуванні національної системи освіти в Україні, зокрема професійно-технічної. Сучасні вимоги до рівня професійної підготовки учнів професійно-технічних закладів першочергово висувають потреби формування творчої, активної, відповідальної і самостійної особистості майбутнього кваліфікованого робітника, який би був конкурентоспроможний на сучасному ринку праці. Сьогодні навчання зорієнтоване не тільки на те, щоб здобути конкретні знання або сформувати уміння і навички, воно повинне розвивати пізнавальний потенціал особистості, формувати високу адаптивну активну діяльність творчої особистості, яка вмє аналізувати, робити висновки, приймати самостійні рішення. Тому педагогічна інноватика знаходиться в постійному пошуку, впровадженні нових ефективних технологій навчання і виховання, які б дозволили передавати великий обсяг знань і при цьому забезпечували високий рівень оволодіння цими знаннями.

Основні методичні інновації пов'язані зі застосуванням особистісно-розвивальних технологій професійного навчання, зокрема таких, як: метод

проектів, кейс-технологія, інтелект-карта, веб-квест, коучинг, контекстне навчання, імітаційно-ігрове навчання та ін.

Одним із методів інтенсивного навчання, який мобілізує та активує діяльність і учнів і викладача, є кейс-метод.

2. Аналіз літературних даних та постановка проблеми

Проблемами освітніх інновацій активно займаються І. Бех, Н. Бібік, С. Гончаренко, І. Єрмаков, В. Ільченко, Н. Пастернак, В. Паламарчук, Л. Подимова, В. Сластьонін, Ю. Швалб, М. Ярмаченко; їх класифікацією – К. Ангеловські, О. Козлова, Л. Машкіна, К. Роджерс, І. Підласий; дослідження інноваційних педагогічних технологій здійснюють М. Кларін, В. Лозова, О. Пехота, С. Подмазін, І. Прокопенко, Г. Селевко та ін. Дидактичне обґрунтування застосування сучасних освітніх технологій професійного навчання представлене в працях таких дослідників як А. Беляєва, Р. Гуревич, О. Домінський, Н. Ничкало, Д. Чернілевський та ін. Проблемою використання кейс-методу під час викладання різних дисциплін в українській вищій школі займалися Г. Каніщенко, Ю. Сурмін [0], О. Сидоренко, П. Шеремета, В. Чуба [2]; в російській освіті – В. Давиденко, О. Маргвела-